

USKONNOT OSANA KOTO- TUMISTA

USKONTOJEN KULTTUURINEN ULOTTUVUUS
MAAHANMUUTTANEIDEN TUKENA

Pauliina Mäkelä
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumis-
vaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
kirkon nuorisotyönohjaajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mäkelä, Pauliina. Uskonnot osana kotoutumista. Uskontojen kulttuurinen ulottuvuus maahanmuutteenneiden tukena. Diak Itä, Pieksämäki, kevät 2010, 32s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkoitus tuottaa materiaalia, joka nostaisi esiin uskontojen merkityksen kotoutumisessa. Näkökulmana aiheeseen oli uskontojen kulttuurinen ulottuvuus ja merkitys arjessa. Materiaalin aineistona käytettiin lähdekirjallisuutta sekä tehdyn haastattelututkimuksen tuloksia. Opinnäytetyötä varten haastateltiin Suomeen muuttaneita liittyen uskontoon, kulttuuriin ja kotoutumiseen. Haastatellut olivat kaikki kristittyjä.

Haastatteluiden tuloksena oli, että merkitys maahanmuuttaneiden arjessa on suuri. Eriyisesti jumalanpalveluksiin osallistuminen koettiin tärkeäksi. Uskonnon ei katsottu näkyvän suomalaisessa kulttuurissa. Oman kirkko nähtiin kotoutumista tukevana tekijänä. Kirkko nähtiin paikkana, jossa tutustui uusiin ihmisiin ja pystyi käyttämään omaa kieltään. Haastateltujen mielestä suomalaiset tarvitsivat enemmän tietoa muista kulttuureista ja uskonnoista. He halusivat myös itse enemmän tietoa uskonnon merkityksestä suomalaiselle kulttuurille.

Opinnäytetyön produktio-osa, eli opas pyrkii lisäämään suomalaisten tietoutta toisista uskonnoista, uskonnon ja kulttuurin yhteydestä sekä kannustamaan avoimeen keskusteluun aiheesta. Opas on suunnattu erityisesti kotoutumista tukevaa työtä tekeville sosiaalialan ammattilaisille, mutta myös muille aiheesta kiinnostuneille.

Asiasanat: uskonto, kulttuuri, maahanmuuttanut, kotoutuminen

ABSTRACT

Mäkelä, Pauliina. Religions part of integration. Cultural extends of religions supporting immigrants. 32p., 3 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki Spring 2012. Diaconia University of Applied Sciences. Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this study was to produce material that would raise the meaning of religions part of integration. The view point for this subject was cultural extends of religions and their role in everyday life. As the material for this thesis literature was used and also results of interviews. For this study persons who had moved to Finland were interviewed concerning of religion, culture and integration. All these persons taking in the interview were Christians.

The main result of interviews was that religion has a big meaning in immigrants' everyday life. Specially taking part in church service was experienced important. Religion was not seen as part of Finnish culture. Own church was experienced something that supports integration. Church was seen as a place where you can meet new people and speak your own language. People that were interviewed thought that Finnish people would need more information about different cultures and religions. They also wanted more knowledge of religions' role in Finnish culture.

Thesis production part, guide book, aims to in increase Finnish knowledge about other religions, connection between religion and culture and also to support open conversation. Guide book is especially dedicated to professionals of social service who are working to support integration, but also for others that are interested in the topic.

Key words: religion, culture, immigrant, integration

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Uskonto.....	8
2.2 Kulttuuri.....	9
2.3 Maahanmuuttanut	11
2.4 Kotoutuminen ja akkulturaatio	12
3 AIEMMAT TUTKIMUKSET MAAHANMUUTOSTA JA USKONNOISTA	15
3.1 Uskonnon merkitys maahanmuuttaneille	15
3.2 Uskonnollisten yhteisöjen asema.....	16
5 PRODUKTION ESITTELY	17
5.1 Tavoitteet ja suunnittelu	17
5.2 Toteutus	17
4 HAASTATTELUT PRODUKTION TAUSTANA.....	20
4.1. Teemahaastattelu menetelmänä.....	20
4.2 Haastattelujen toteutus.....	21
4.3 Tulokset	22
4.4 Tulosten arviointi.....	23
7 POHDINTA	25
LÄHTEET.....	27
LIITTEET	29
Liite 1. Teemahaastattelu runko	29
Liite 2. Kysely uskonnollisille yhteisöille	30
Liite 3. Tukena kirkko, moskeija tai temppeleli.....	31

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli oma henkilökohtainen havaintoni siitä, mikä merkitys uskonnolla on lähipiiriini kuuluvien maahan muuttaneiden henkilöiden elämässä. Uskonto näkyy paitsi käyttäytymisessä, mutta myös tukiverkostona ja keskustelujen aiheina. Olen havainnut oman uskonnon harjoittamisen vaikuttaneen positiivisesti henkilön kotoutumiseen. Tähän ilmiöön ja siihen mihin se perustuu, halusin tutustua tarkemmin ja sitä kautta tarjota uusia välineitä kotoutumista tukevaan työhön.

Uskontoon sisältyy useita tasoja, kuten hengellisyys sekä kulttuuriset tekijät. Tutustuessani tarkemmin olemassa olevaan kirjallisuuteen aihe tarkentuikin käsittämään nimenomaan uskontojen kulttuurista ulottuvuutta. Työn taustalla on siis kokemus siitä, miten kokonaisvaltaisesti uskonto voi olla osana arkea ja sen tukena. Vaikka uskonto ja kulttuuri ovat kaksi erillistä asiaa, ovat ne vahvasti limittyneitä. Joiltakin osin jopa niin vahvasti, että niitä on vaikea tai lähes mahdotonta erottaa toisistaan.

Yhteistyötahoksi työhön sain jyvaskyläläisen monikulttuurikeskuksen, jossa oltiin hyvin kiinnostuneita valitsemastani aiheesta. Yllättävää oli, että yhteistyötahoa etsiessäni usea monikulttuurikeskus kieltäytyi yhteistyöstä perustellen tätä toimintansa uskonnollisella sitoutumattomuudella. Tahdonkin korostaa tässä vaiheessa, että olen pyrkinyt opinnäytetyössäni käsittelemään eri uskontoja mahdollisimman tasa-arvoisesti riippumatta omasta uskonnollisesta vakaumuksestani. Tietenkin on tärkeää huomata, että myös huomattava osa maahanmuuttaneista ei tunnusta mitään uskontoa.

Suomessa maahanmuutto on jo pitkään ollut kasvava ilmiö ja siten ajankohtainen aihe myös opinnäytetyölleni. Yksilön omalla motivaatiolla on ratkaiseva merkitys kotoutumisprosessissa. Ketään ei voida kotouttaa ilman hänen omaa panostaan. Omia voimavaroja sekä motivaatiota voidaan kuitenkin täydentää ulkopuolisella tuella. Kotoutumista tukeva työ on suhteellisen uusi sosiaalialan alue ja siten jatkuvasti kehittyvä ja uusi toimintamuotoja hakeva. Tällä perustelen oman opinnäytetyöni tarpeellisuutta ja ajankoh-taisuutta. Onnistunut kotoutuminen on toivottavaa niin Suomalaisen yhteiskunnan yhtä lailla kuin maahanmuuttajan itsensä takia. Mielestäni onnistumista tuetaan huomioimalla yksilön kaikki tarpeet, joista uskonto voi olla yksi.

Tässä opinnäytetyössäni olen esitellyt teoreettisen viitekehyksen, jonka pohjalta lähestyn aihetta. En ole kuitenkaan työssäni nojautunut pelkästään aiempiin tutkimuksiin, vaan tein myös itse haastattelututkimuksen maahanmuuttaneille. Haastattelin heitä liittyen uskontoon, sen merkitykseen heidän elämässään, kotoutumisesta ja kulttuurista. Näiden haastattelujen ja lähdekirjallisuuden pohjalta olen koonnut materiaalin, joka on suunnattu erityisesti maahanmuuttaneiden parissa työskenteleville sosiaalian työntekijöille, mutta myös muille aiheesta kiinnostuneille. Opas löytyy tämän opinnäytetyöraportin liitteistä.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Uskonto

Uskonnolle käsitteenä on olemassa useita erilaisia määritelmiä. Seuraavassa esitellään useita erilaisia määritelmiä käsitteelle uskonto. Puhekielessä uskonnolla tarkoitetaan yleensä maailman eri uskonnollisia oppijärjestelmiä. Uskonto ei kuitenkaan tarkoita pelkästään esim. kristinuskkoa tai islamia, vaikka nämä ovatkin yksittäisiä uskontoja. Sen sijaan sanalla uskonto nähdään tässä laajempänä ja eräänlaisena yläkäsitteenä.

James Bisset Pratt puolestaan määrittelee uskonnon sosiaalisesti asenteeksi, jonka yksilöt ja ryhmät vakavasti omaksuvat sitä voimaa tai niitä voimia kohtaan, jotka heidän käsityksensä mukaan ohjaavat heidän asioitaan ja kohtaloaan. (Geels & Wikström 2009, 20.) Toisesta näkökulmasta uskonto voidaan nähdä kaikkena siinä, mitä yksilöinä teemme käsitelläksemme kysymyksiä, jotka liittyvät tietoisuuteen omasta ja muiden kuolevaisuudesta. (Geels & Wikström 2009, 22.) Tämä määritelmä keskittyy siis hyvin vahvasti uskonnon hengelliseen ja ideologiseen ulottuvuuden. Se kuvaakin hyvin uskontoa eksistentiaalisten kysymysten näkökulmasta mutta jättää mainitsematta uskonnon kulttuurisen ulottuvuuden.

Uskonnon määrittelyt voidaan jakaa myös neljään eri tyyppiluokkaan. Tämän mukaan uskontoa voidaan määritellä joko ontologisista lähtökohdista, toimintaa korostaen tai ajattelun ja tiedon ensisijaisuutta korostaen, tai kulttuurisen määrittelyn mukaan. (Laitila. 2006, 13.) Tämä on vain yksi esimerkki määrittelyiden lajittelusta ja siitä kuinka monesta erilaisesta näkökulmasta uskontoa voidaan määritellä. Näistä edellä mainitusta luokista aion nostaa esiin vielä esimerkkejä niin toiminnallisesta ja myöhemmin myös kulttuurisista määritelmistä.

Émile Durkheimin määrittelyn mukaan uskonto tarkoittaa yhteisön jakamaa ja ylläpitämää ihanteiden, arvojen ja normien kokonaisuutta. Tämä sisäistetään ja sitä pidetään yllä erilaisten rituaalien avulla. Määritelmän mukaan niin sanottu pyhä tarkoittaa samaa kuin yhteisön jakamat arvot ja normit. (Laitila. 2006, 17.) Durkheimin määrittely on esimerkki toiminnallisesta uskonnon määritelmästä. Tässä määritelmässä tulee selkeästi

esiin uskonnon yhteisöllinen luonne. Tämä on yksi uskonnon ulottuvuuksista, joka liittyy vahvasti myös uskonnon rooliin kotoutumisessa.

Smart'n ja Paden mukaan uskontoa ei voida varsinaisesti määritellä, sen sijaan voidaan määrittää, millä tavalla jotakin ilmiötä tulisi tarkastella, mikäli siitä halutaan puhua uskontona. Smart'n mukaan uskonto koostuu seitsemästä ulottuvuudesta: käytännöt ja rituaalit, kertomukset ja myytit, oppi ja filosofia, etiikka ja säädökset, yhteisöt ja instituutiot sekä materiaallinen ulottuvuus. Paden näkee uskonnon tapana luoda maailmaa ja olla sekä elää siinä. Uskonto on hänen mukaansa kielestä ja toiminnasta koostuvia tulkintajärjestelmiä, nämä järjestelmät jäsentävät ja järjestävät maailmaa suhteessa siihen, mikä nähdään elämän kannalta olennaisena tai pyhänä. (Laitila 2006, 21.)

Laajimmillaan nähtynä uskonto sisältää kaiken ajattelun, käyttäytymisen ja tunnekokemuksen, joka täyttää uskonnon tuntomerkit. Tämä määrittelyn mukaan uskonto ei ole vain jotain yliluonnollista tai puhtaasti henkistä. Uskontoa ei nähdä asiana johon ei voi ottaa kantaa ja joka on jokaisen henkilökohtainen asia. Sen sijaan uskonto nähdään osana luonnollista todellisuutta ja osana ihmisten ja yhteisöjen elämään. Määritelmä ei siten myöskään tee eroa niin kutsutun kulttuuriuskonnollisuuden ja niin sanotun aidon sekä todellisen uskon välillä. (Pyysiäinen 2006, 19.)

Edellä oleva määritelmä on se, jonka mukaan uskontoa käsitellään jatkossa. Siinä nousevat selvästi esiin uskonnon kulttuuriset ulottuvuudet, jotka ovat maahanmuuttajien tukemisen kannalta keskeisimpiä. Tietenkin tulee muistaa, että tavat, rituaalit ja muu ulkoinen käyttäytyminen yleensä pohjautuvat johonkin opilliseen taustaan. Sen takia opin perusteiden tunteminen voi edesauttaa uskonnollisten traditioiden ymmärtämistä.

2.1 Kulttuuri

Uskonnon tavoin kulttuuri on käsite joka voidaan määritellä hyvin monilla eri tavoilla riippuen siitä miten sitä lähestytään. Historian näkökulmasta kulttuuri voidaan nähdä sukupolvelta toiselle välittyvänä perintönä, jossa toimivaksi ja arvokkaiksi koetut asiat välitetään eteenpäin (Frisk & Tulkki 2005, 7). Yleisimmillään kulttuuri tarkoittaa tietyn yhteisön piirissä omaksuttua elämäntapaa. Tämä liittyy myös yhteisön tapaan hahmottaa

maailma ja kokea sen mielekkääksi sekä merkitykselliseksi. (Hautaniemi 2001, 14.) Kulttuuri voidaan siis nähdä opittuina asioina, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet tekemään, arvostamaan ja uskomaan historiansa aikana (Räty 2005, 44).

Kulttuurinen tulkintakehys vaikuttaa yksilön toimintaan arjessa, kulttuuri toimii kehyksenä, jonka kautta maailmaa tulkitaan. Ympäröivä yhteiskunta ja rakennettu ympäristö ovat osa kulttuuria. Kuitenkin tulee huomioida, että saman kulttuuritaustan omaavat ihmiset eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä. Yksilön omat elämän kokemukset vaikuttavat kulttuuri-identiteettiin. Ihmiset kokevat tiettyyn kulttuuriryhmään kuulumisen eritavoin. Myös eri alakulttuurit muokkaavat yksilön kulttuuri-identiteettiä. (Räty 2005, 43.)

Ihminen ei synny kulttuuriin, vaan hänet kasvatetaan kulttuurin jäseneksi. Tätä kutsutaan sosialisatioprosessiksi, ja sen kautta omaksutaan muun muassa yhteisölle tyypillinen maailmankatsomus, käsitys oikeasta ja väärästä. (Räty 2005, 44.) Sosialisatioprosessissa vanhemmat sukupolvet siirtävät yhteisön arvoja ja tapoja nuoremmille. Ongelmalliseksi tämä muodostuu silloin jos vanhemmat eivät edusta valtakulttuuria ja mikäli tavat sekä arvot poikkeavat siitä runsaasti. Tällöin lasta tai nuorta osittain sosiaalistetaan sekä vanhempien kulttuuriin, että ympäröivään valtakulttuuriin, tästä voi puolestaan seurata ristiriitoja niin yksilölle itselleen kuin perheen sisällä.

Yksilön oma kulttuuri rakentuu kuitenkin monista alakulttuureista kuten esimerkiksi: eurooppalainen, suomalainen, hämäläinen ja opiskelija. Kulttuurikuuluvaisuuden tärkein määritelmä on yksilön oma tunnustautuminen kyseiseen kulttuuriin. Uusia kulttuureja kohdatessaan yksilöllä on mahdollisuus valita niistä itselleen sopivia toimintatapoja sekä arvoja ja muokata niiden kautta omaa kulttuuri-identiteettiään. (Frisk & Tulkki. 2005 10.) Tämä sivuaa osittain myös akkultturaatioteoriaa, joka esitellään myöhemmin kotoutumisen yhteydessä.

Uskontojen ympärille muodostuu omia kulttuureja, joilla on omat käyttäytymisnormit sekä moraalisäännökset. Universaalien uskonnon voi katsoa nousevan kulttuurin sisältä ja kantavan kulttuurin tuntomerkkejä. (Ahonen 2005, 17.) Esim. kristinusko saa useita eri muotoja maasta ja kulttuurialueesta riippuen. Uskontotieteilijä Geertz näkee uskonnon kokonaisuudessaan kulttuurisena järjestelmänä. Hänen mukaansa uskonto on todellisuuden kuvaus, mutta toisaalta myös kulttuurissa tai yhteisössä oleva joukko tapoja ja

instituutioita. Nämä ylläpitävät ja opettavat sekä välittävät uusille sukupolville tiettyä käsitystä todellisuudesta. Tällä tavoin uskonto sopeuttaa todellisuuteen. (Laitila 2006, 50.) Tämän määrittelyn pohjalta uskonto voidaan siis nähdä välineenä edellä mainitulle sosialisatioprosessille.

2.3 Maahanmuuttanut

Laissa maahanmuuttajaksi määritellään Suomeen muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010). Syy maahanmuuttoon ovat hyvin moninaiset, maahan voidaan saapua mm. työn, opiskelun tai perheen takia. Osa Suomeen saapuvista on pakotettu lähtemään aiemmasta asuin maasta tai he ovat itse lähteneet, koska asuminen ei ole ollut enää turvallista. Kyseessä onkin hyvin heterogeeninen ryhmä, jossa eroavaisuuksia saavat aikaan myös esim. lähtömaa ja sosioekonominen asema. Yleistysten tekeminen tämän kohderyhmän osalta on siis hyvin haastavaa.

Arviot maahan muuttaneiden määrästä vaihtelevat sen mukaan, mitkä ovat laskentaperusteet. Vuonna 2010 Suomessa asui ulkomaan kansalaisia 167 954 ja Suomessa vakinaisesti asuvia Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomaalaisia oli 4 334. Samana vuonna Suomen väestöön laskettiin kuuluvan 224 388 äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvaa henkilöä. Ulkomailla syntyneiden määrä vastaavasti oli 248 135. (Tilastokeskus 2011, a.) Suurin vieraskielinen ryhmä vuonna 2010 olivat venäjänkieliset, joita oli maassa 54 559, mikä on 24 prosenttia kaikista vieraskielisistä. Toiseksi suurin kieliryhmä on eesti, 28 493. Seuraavaksi suurimpia ryhmiä ovat somalinkieliset 12 985, englanninkieliset 12 855 ja arabiankieliset 10 415. (Tilastokeskus 2011, b.)

Yleisesti käytössä oleva termi maahanmuuttaja korostaa vahvasti muutto prosessin alkuvaihetta ja sen keskeneräisyyttä. Voidaankin kyseenalaistaa se, onko tämä termi sopiva puhuttaessa esimerkiksi kymmeniä vuosia Suomessa jo asuneesta henkilöstä. Tästä johtuen vakiintuneen termin rinnalle voitaisiin nostaa vaihtoehtoinen maahanmuuttanut-käsite, joka kattaa paremmin myös maassa jo pidempään asuneet henkilöt. (Säävälä 2011, 9.) Maahanmuuttaja sanalla on toisaalta myös osittain negatiivinen oletus kotou-

tumisen onnistumisesta. Saapumisen jälkeenkin yksilö nähdään tulijana, eikä maassa olijana. Maahanmuuttanut termissä on tiettyä pysyvyyttä ja se myös kertoo siitä, että tavoite on kotiutua Suomeen.

Tässä opinnäytetyössä kohderyhmänä ovat maahanmuuttaneet henkilöt. Kohderyhmää ei ole rajattu sen mukaan, kuinka kauan henkilö on ollut maassa ja kuuluuko hän siten enää lain mukaisten kotoutumista tukevien toimenpiteiden piiriin. Rajausta ei ole myöskään tehty sen perustella, mikä on ollut maahantulon syy tai aikooko henkilö asettua Suomeen pysyvästi. Kohderyhmään ei kuitenkaan katsota kuuluvan esim. maahanmuuttaneiden Suomessa syntyneet lapset. Yhtenä lähtökohtana on ollut ajatus kotoutumisesta jatkuvana prosessina, joka ei pääty henkilön elinaikana vaan on jatkuva. Edellä annettujen perustelujen pohjalta olen katsonut, että maahanmuuttanut terminä kuvaa paremmin kohderyhmää kuin yleisesti käytössä oleva käsite maahanmuuttaja ja siksi sitä käytetään tässä opinnäytetyössä.

2.4 Kotoutuminen ja akkulturaatio

Suomen laissa kotoutuminen nähdään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttaminen puolestaan määritellään kotoutumista edistäviksi toimenpiteiksi ja palveluiksi viranomaisten ja muiden toimijoiden taholta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010). Nykyisessä muodossaan laki siis korostaa yksilön omaa rooli kotoutumisessa, häntä ei nähdä pelkästään ulkoisten toimenpiteiden kohteena.

Tavoitteena kotoutumisessa on, että maahanmuuttaneella olisi mahdollisuudet hankkia suomalaisen yhteiskunnan aktiivisen ja tasavertaisen jäsenen tarvitsemia valmiuksia. Edellytyksiä tälle ovat mm. kielitaito sekä tieto niin yhteiskunnasta, kulttuurista kuin työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksista. Tästä näkökulmasta nähtynä kotoutuminen on suurelta osin tietojen ja taitojen hankkimista, työllistymistä, kouluttautumista ja sosiaalista kanssakäymistä kantaväestön kanssa. Toisaalta tasavertaisuuden ja valinnanvapauden perusteella maahanmuuttaneella tulisi olla mahdollisuus harjoittaa ja ylläpitää

omaa kulttuuriaan, uskontoaan ja elämänkatsomustaan. Yhteenvedona edellä mainitusta, maahanmuuttaneilla tulisi olla mahdollisuus tehdä todellisia, omaan ja perheensä elämään vaikuttavia. valintoja ja saavuttaa muun väestön kanssa tasavertainen asema yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksien osalta. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 8.)

Kotoutuminen on yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat yksilön motivaatio, asenteet ja pyrkimykset. Yksilön oman motivaation merkitys kotoutumisprosessille on hyvin keskeinen ja siten seikka johon tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Erityinen merkitys kotoutumisella on silloin kun maahan muuttajalla on jo valmis kulttuurinen identiteetti ennen maahan saapumista. Kotoutumisprosessin onnistuminen riippuu paljon ympäristöstä ja olosuhteista, joiden mukaan maahan muuttanut valitsee sopeutumisstrategiansa. Suopeissa olosuhteissa kotoutumisesta muodostuu luonnollinen prosessi. Tärkeää on myös huomata, että kotoutuminen tapahtuu lähinnä arkielämässä. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 5-7.) Prosessin luonteesta johtuen kotoutumisen tukeminen on hyvin haastava, sillä tukea pitää olla riittävästi, mutta ei liikaa, jolloin henkilö ei koe turhautumista ja motivaatio säilyy. Tuki voi tulla monilta eri tahoilta, kuten perheestä, työyhteisöstä, viranomaisilta tai uskonnollisesta yhteisöstä. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 6.)

Kotoutumisprosessia voidaan tarkastella myös John Berryn akkulturaatioteorian kautta. Akkulturaatio tarkoittaa sitä prosessia joka syntyy kahden tai useamman kulttuurisen ryhmän kohdatessa. Kanssakäymisen seurauksena molemmissa ryhmissä tapahtuu muutoksia, kuitenkin vahvempi ryhmä vaikuttaa enemmän heikompaan. Vaikka puhutaankin ryhmästä, sama tapahtuu myös yksilötasolla. Prosessin etenemiseen vaikuttavat yksilön kokemus siitä, kuinka tärkeäksi hän kokee oman identiteetin ja kulttuurin säilyttämisen sekä kuinka tärkeäksi koetaan eri ryhmien välisten suhteiden ylläpitämisen. (Räty 2002, 125.)

Mikäli oman kulttuurin säilyttämistä ei nähdä tärkeänä, mutta ei myöskään kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja siten valtakulttuurin omaksumista, seurauksena on marginalisoituminen eli syrjäytyminen. Kuvatun kaltainen suhtautuminen voi aikaansaada voimakkaan tunteen ns. juurettomuudesta. Tällöin henkilö ei koe kuuluvansa valtakulttuuriin mutta ei myöskään omaan tausta kulttuuriinsa. Jos yksilö haluaa säilyttää tiukasti

oman identiteetin ja kulttuurinsa eikä kykene luomaan ympäröivään yhteiskuntaan, seuraa separaatio eli eristäytyminen. Tällöin hän esim. eristyy mahdollisuuksien mukaan valtakulttuurista eikä edes pyri luomaan kontakteja muihin kuin saman kulttuuritaustan omaaviin henkilöihin. Tämä vaikeuttaa suuresti kielenoppimista sekä mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa. Assimilaatio eli sulautuminen on seurausta mahdollisimman nopeasta valtakulttuurin tapojen ja kielen opettelusta, jolloin oman kulttuurin säilyttämistä ei koeta tärkeänä. Tästä voi seurata ristiriitoja yksilön käyttäytymisessä sekä aiheuttaa jopa traumoja tai masennusta. (Räty 2002, 126.)

Kun oman kulttuurin säilyttäminen koetaan merkittäväksi, mutta kuitenkin pystytään toimimaan valtakulttuurin täysvaltaisena jäsenenä, on kyse integraatiosta eli sopeutumisesta. (Räty 2002, 126.) Tämän edellyttää tasapainon löytymistä uuden ja vanhan välillä, kompromisseja sekä oman identiteetin työstämistä. Kotoutumisen aikana yksilö voi käydä läpi osan tai kaikki akkulturaatio prosessin vaiheet omassa järjestyksessään. On myös mahdollista, että hänen kotoutumisprosessiaan kuvaa vain yksi vaihe.

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET MAAHANMUUTOSTA JA USKONNOISTA

3.1 Uskonnon merkitys maahanmuuttaneille

Tutkimuksia liittyen uskontoihin, monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttaneisiin on tehty varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Varsinkin Suomessa tähän on vaikuttanut maahanmuuton lisääntyminen 1990-luvulta alkaen. Seuraavaksi esittelen niin suomalaisia kuin kansainvälisiä tutkimuksia, jotka liittyvät opinnäytetyöni aiheeseen. CCME eli Churches' Commission for Migrants in Europe ja sen yhteistyötahot ovat projektinsa MIRACLE (Models of Integration through Religion, Activation, Cultural Learning and Exchange) osana keränneet haastattelu materiaalia kotimaistaan. Suomen evankelisluterilainen kirkko on ollut projektissa mukana ja siten Suomi on ollut yksi maista joissa tutkimus on toteutettu. Haastattelun kohteena ovat olleet aktiiviset maahanmuuttaneet jäsenet niin perinteisissä kuin maahanmuuttaneiden johtamissa kirkoissa. (Passarelli 2010, 3.)

Tutkimuksessa nousi esiin se, että haastateltujen mielestä olisi tärkeää huomioida uskonnon asema heidän elämässään. Toiseksi esiin nousi se, kuinka vaikea kokemus maahanmuutto ja kotoutuminen voi olla. Kirkko on usein yksi ensimmäisistä paikoista johon maahanmuuttanut etsiytyy saapumisensa jälkeen. Lisäksi usko voi esimerkiksi arvonsa kautta merkitä pysyvyyttä muutosten keskellä. Kirkolla voi myös olla merkittävä rooli kuuluvuuden tunteen aikaansaamiseksi ja kirkko voi toimia yhtenä linkkinä vanhan ja uuden elinympäristön välillä. (Passarelli 2010, 22.)

Anders P. Lundberg on puolestaan tutkinut katolisten maahanmuuttajataustaisten nuorten identiteettiä Ruotsissa. Näille nuorille katolisuudesta on tullut hyvin merkittävä osa identiteettiä. Uskonto antaa arvopohjan jonka mukaan toimitaan ja erottaa katoliset muista. Huomattavaa on myös, että katolisuus koettiin positiivisemmaksi identiteetiksi kuin itsensä identifioiminen maahanmuuttaneeksi. Katolisuus oli nuoreten mielestä myös keino kuulua johonkin yhteisöön. (Lundberg 2010, 162-168.)

Molemmat edellä mainitut tutkimukset koskevat vain kristittyjä. Nämä tulokset eivät ole siten suoraan yleistettävissä koskemaan kaikkia maahanmuuttaneita henkilöitä. Kuiten-

kin myös muiden uskontojen parissa on tehty aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Yhtenä esimerkkinä Diakonia ammattikorkeakouluun tehty opinnäytetyö Burkhasta farkkuihin, joka käsittelee musliminaisten arkea Suomessa. Uskonnon voimakas vaikutus arkeen nousee tässä selvästi esiin. (Anttila & Huhtanen 2009.) Tämä osaltaan tukee näkemystä siitä, miten uskonto vaikuttaa myös muiden kuin kristittyjen maahanmuuttaneiden elämään.

3.2 Uskonnollisten yhteisöjen asema

Juntusen, Laihon ja Pessin tutkimus keskittyy kristittyjen uskonnollisten yhteisöjen tekemään työhön maahanmuuttaneiden parissa. Tutkimuksesta käy ilmi, kuinka monella tasolla maahanmuuttaneiden kanssa työskennellään. Yhteisöt tarjoavat niin neuvontaa ja ohjausta, materiaalista apua kuin myös hengellistä sanomaa ja tilaisuuksia. Tutkimuksesta käy ilmi, miten uskonnollinen tausta ja työntekijän edustaman yhteisön kansainvälinen tunnettavuus voivat lisätä luottamusta, vaikka yhteisö ei edustaisikaan maahanmuuttaneen omaa uskontoa. Lisäksi tutkimus haluaa korostaa julkisen sektorin kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä tehtävien täyttämiseksi. (Juntunen, Laiho & Pessi 2010, 9-11.)

Rauno Hakulisen pro gradu-tutkielmassa on tutustuttu Suomessa toimivien uskonnollisten yhteisöjen asemaan heidän omasta näkökulmastaan. Kyseiset yhteisöt edustavat uskonnollisia vähemmistöjä Suomessa. Hakulinen nostaa esiin, miten juuri pääasiassa maahanmuuttaneista ja suomalaisista käännyneistä koostuvat yhteisöt tuovat uskonnon ja siihen liittyvät kysymykset esille ja osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Yhteisöjen määrän kasvu puolestaan nostaa esiin uskontokuntien välisen dialogin merkityksen ja tarpeen. Haastatteluihin osallistuneet yhteisöt olivat pääasiassa tyytyväisiä sekä viranomaisten, että luterilaisen kirkon kanssa käytyihin keskusteluihin. Muslimit halusivat nostaa erityisesti kuitenkin nostaa esiin sunnien ja shiiojen väliset erot. Merkittävämpänä epäkohtana valtion suhteen nähtiin rahoitukseen liittyvät asiat. Taloudellisen avun tarvetta perusteltiin paitsi tasa-arvolla suhteessa luterilaiseen kirkkoon, myös yhteisöjen tekemällä kotouttamistyöllä. Lisäksi haluttaisiin nostaa esiin median vastuu erityisesti siinä, miten uutisoidaan uskontoryhmiin liittyviä tapauksia. (Hakulinen 2008, 77-78.)

4 PRODUKTION ESITTELY

4.1 Tavoitteet ja suunnittelu

Kuten edellä on mainittu produktion tavoitteet valittiin tehdyissä haastattelujen perusteella. Esiin nousi selkeä tarve edistää niin maahan muuttaneiden kuin kantaväestön tietoisuutta eri uskonnoista ja avoimuutta keskusteluille. Vaikka haastatteluihin osallistuneet edustivat kaikki kristillisiä kirkkokuntia, halusin produktion käsittelevän niin uskontojen ja kulttuurin suhdetta yleisesti, kuin myös esitellä maahanmuuttajien kannalta suurimpia uskontokuntia. Kuitenkin uskontojen käsittelyä rajattiin koskemaan nimenomaan uskontojen kulttuurillista ulottuvuutta ja kulttuurin sekä uskonnon suhdetta.

Aihepiirin rajauksen lisäksi piti valita produktin toteutusmuoto. Tässä eräs ratkaiseva tekijä oli resurssien rajallisuus suhteessa toivottuun vaikuttavuuteen. Valinta vaiheessa, mahdollisia produktion toteutusmuotoja olivat koulutus päivä alueellisille toimijoille, maahan muuttaneille ja kantaväestölle avoin keskusteluryhmä aiheen parissa ja kirjallinen materiaali aiheesta suunnattuna niin maahan muuttaneiden kanssa työskenteleville sekä muuten aiheesta kiinnostuneille. Näistä vaihtoehdoista kirjallisen materiaalin tuottaminen osoittautui kaikista toteuttamiskelpoisimmaksi huomioon ottaen esimerkiksi käytettävissä olevat henkilöresurssit (Liite 3. Tukena kirkko, moskeija tai temppeli).

4.2 Toteutus

Oppaan toteuttaminen edellytti hyvin laaja-alaiseen tutustumiseen erilaisiin kirjallisiin lähteisiin. Lähdekirjallisuutta löytyikin runsaasti, erityisesti yksittäisistä uskonnoista. Yllättäen haasteellisimmaksi osoittautuikin löytää tietoa uskonnosta suomalaisessa kulttuurissa. Myös aiheen rajauksessa pitäytyminen tuotti ajoittaan vaikeuksia, toisaalta ajoittain aihe tuntui myös liian laajalta käsiteltäväksi yhdessä työssä. Aineiston keräämisen aloitin kuitenkin hyvissä ajoin, heti prosessin alkuvaiheessa, eli keväällä 2010. Kyseisenä keväänä aloitin myös yhteistyön monikulttuurikeskuksen kanssa, yhteistyön lähtökohdana oli, että oma roolini materiaalin keräämisessä olisi mahdollisimman suuri ja he tarjoaisivat minulle puitteet siihen. Alkuperäinen tarkoitus oli kerätä materiaalia,

kyselylomakkeella, mutta yhteistyötahon aiempien kokemusten perustella todettiin haastatteluiden sopivan paremmin tarkoitukseen.

Maahanmuuttaneille suunnattujen haastattelujen lisäksi oppaaseen oli tarkoitus saada materiaaleja uskonnollisilta yhteisöiltä. Yhteisöjä lähestyttiin sähköpostitse kertoen lyhyesti opinnäytetyöstä, sen sisällöstä ja tarkoituksesta, ensimmäisen kerran viesti lähetettiin syyskuussa 2011. Viesti sisälsi myös lyhyen kyselylomakkeen (Liite 2. Kysely uskonnollisille yhteisöille). Sisältö oli kirjoitettu sekä suomeksi, että englanniksi. Koska, ensimmäisen lähetykserran jälkeen kysymyksiin sähköpostiin vastasi vain yhden yhteisön edusta. Sähköposti lähetettiin uudelleen, mutta tällä kerralla vastauksia ei tullut. Uskonnollisten yhteisöjen näkökulma perustuu tästä johtuen pääasiassa lähdekirjallisuuteen.

Kuten edellä on mainittu haastattelut toteutettiin ja analysoitiin kevään ja syksyn 2011 aikana. Oppaan kirjoittaminen aloitettiin heti tämän jälkeen. Kirjoittamisprosessin aikana aiheen rajaus täsmentyi vielä aiempaa enemmän ja jouduin huomaamaan, että monilta osin lähdekirjallisuus ei täysin noudattanut tätä rajausta. Kirjoitus prosessin etenemisen kannalta merkittävää oli saatu ohjaus sekä tuki niin ohjaavan opettajan kuin kentällä kotouttamistyötä tekevien sosiaalialan ammattilaisten taholta.

Lopullisessa muodossaan opas rakentuu kahdesta kokonaisuudesta. Tämän kokonaisuuden lukujen alkuun on sijoitettu kysymyslaatikoita, joiden tarkoitus on herättää ajatuksia lukijassa sekä pohjustaa niitä seuraavaa tekstiä. Ensimmäinen kokonaisuus käsittelee uskontoa yleisellä tasolla suhteessa kulttuuriin. Lisäksi tarkastellaan uskontoa suomalaisessa kulttuurissa ja uskonnon vapautta. Tämän jälkeen nostetaan tarkemmin esiin uskonnon mahdollisia vaikutuksia kotoutumiselle, uskonnollisten yhteisöjen vaikutusta sekä maahanmuuttaneiden uskonnollisia taustoja.

Toinen kokonaisuus esittelee neljä eri uskontoa erityisesti kulttuurin näkökulmasta, sekä niiden asemaa Suomessa. Esiteltävät uskonnot valittiin sen perusteella, minkälaisia uskonnollisia taustoja Suomeen muuttaneilla on. Tämän perusteella merkittävimpiä uskontoja, islamia ja kristinuskontoa käsitellään laajemmin. Haastatteluissa esiin tullut seikka siitä, että myös muiden kristillisten kirkkojen tunteminen koetaan tärkeäksi, on huomioitu siten, että kristinuskoa käsittelevä osio perustuu juurikin suurimpien vähem-

mistökirkkojen esittelyyn. Jokaisen uskonnon kohdalle on myös listattu esimerkki lähteitä joihin on mahdollista tutustua lisätietoa halutessaan

Oppaan valmistuttua siitä on saatu palautetta maahanmuuttaneiden kanssa työskentelevältä ohjaajalta. Palautteen mukaan opas antoi paljon lisää tietoa erityisesti muista uskonnoista. Kuitenkin se nähtiin osittain melko teoreettisena ja raskaana lukea. Tämän palautteen perusteella varsinkin oppaan ensimmäistä osiota on pyritty tiivistämään ja luettavuutta helpottamaan. Lisäksi teoriaa on peilattu enemmän käytäntöön ja työhön liittyvien haastattelujen tuloksiin. Kaikkiaan opas kuitenkin koettiin hyödylliseksi ja tarpeelliseksi materiaaliksi maahanmuuttaneiden parissa työskenteleville.

5 HAASTATTELUT PRODUKTION TAUSTANA

5.1 Teemahaastattelu menetelmänä

Tietoa voidaan kerätä hyvin monella eri tavalla ja opinnäytetyössäni päädyin käyttämään teemahaastatteluja tiedonhankinnan menetelmänä. Kohderyhmälle sopivasta menetelmästä keskusteltiin yhdessä työelämän yhteistyötahon kanssa, jonka jälkeen päädyimme haastatteluiden tekemiseen. Haastattelumenetelmistä katsoin teemahaastattelun sopivan tarkoitukseen parhaiten. Teemahaastattelu voidaan nähdä eräänlaisena keskusteluna, joka tapahtuu kuitenkin haastattelijan aloitteesta ja hänen ehdoillaan. Vuorovaikutuksen kautta tutkija pyrkii saamaan selville haastateltavilta häntä itseään kiinnostavat asiat, tai ainakin tutkimuksen piiriin kuuluvat. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.)

Haastattelujen teemaa ajatellen katsoin tärkeäksi, että haastattelutilanne muistuttaisi mahdollisimman paljon vapaata keskustelutilannetta. Tällöin myös voitaisiin helpommin ratkaista mahdolliset haastateltavan kielitaitoon liittyvät ongelmat, esim. avaamalla vaikeita sanoja. Työelämän yhteistyön taholta katsottiin erittäin tärkeäksi, että käsitteitä voitaisiin haastattelutilanteissa pohtia yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Kohderyhmän arveltiin myös motivoituvan tämän muotoiseen tiedonkeruuseen paremmin kuin kyselylomakkeen täyttämiseen. Haastatteluissa kuitenkin noudatettiin ennalta laatimaani haastattelurunkoa (Liite 1. Teemahaastattelu runko).

Teemahaastattelussa tutkija on etukäteen määritellyt haastattelun aihepiirit, kuitenkin kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Kuitenkin haastattelijan tehtävä on varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään läpi, vaikka järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta riippuen. (Eskola & Vastamäki 2001, 26.) Teemahaastattelun kautta tutkijan oma näkökulma jää helpommin pois haastattelusta ja tutkittavien näkökulma tulee paremmin esiin. Se myös mahdollistaa paremmin yhteisten merkitysten syntymisen vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Tällä tarkoitetaan muun muassa juuri sitä yhteistä käsitteiden määrittelyä josta edellä on mainittu.

5.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin Jyväskyläläisen monikulttuurikeskuksen kävijöille ja harjoittelijoille. Kyseinen monikulttuurikeskus valikoitui yhteistyö tahoksi, koska halusin haastateltavien tulevan muualta kuin uskonnollisen yhteisön parista, jotta materiaali olisi mahdollisimman monipuolista. Halusin myös, ette lähtökohtana haastattelulle olisi minikään uskonnollisen yhteisön jäsenyys. Oletuksena oli myös, että kolmannen sektorin toimintaan osallistuvat henkilöt olisivat halukkaampia osallistumaan haastatteluihin. Arvioin myös, että kolmannella sektorilla toimiva monikulttuurikeskus työntekijöineen olisi halukkaampi yhteistyöhön valitsemani aiheen osalta, kuin esimerkiksi julkisen puolen maahanmuuttajapalvelut.

Haastateltavat olivat kaikki muuttaneet Suomeen jostain muualta. Haastattelujen tekeminen aloitettiin toukokuussa 2011 ja sitä jatkettiin marraskuuhun asti. Yllättävän haasteelliseksi osoittautui sopivien haastateltavien löytäminen. Haastattelun teemat olivat melko abstrakteja ja siten edellyttivät haastateltavalta melko hyvää kielen osaamista. Toimin itse haastattelijana kaikissa tapauksissa, tästä johtuen ainoat mahdolliset kielet haastattelujen toteuttamiseen olivat suomi ja englanti. Kieli rajasi mahdollisten haastateltavien määrää huomattavasti. Haastattelun aihe oli melko henkilökohtainen, joten vapautunutta tunnelmaa ja halukkuutta osallistua haastatteluun edesauttoi se, että haastateltava ja haastattelija olivat voineet tutustua toisiinsa jo ennakolta. Kuitenkaan kukaan ei kieltäytynyt osallistumasta. Kaikkien haastattelujen aluksi korostettiin niiden luottamuksellisuutta ja haastateltavan yksityisyyden suojelemista. Myös se hankaloitti haastattelujen sopimista, että kyseisen keskuksen toimintaan osallistuminen on täysin riippuvainen omasta motivaatiosta. Täten ei ollut mahdollista ennakoida sitä, kuka kulloinkin osallistui toimintaan ja saapui paikalle.

Kaikkiaan haastatteluun osallistui viisi henkilöä ja nauhoitettua materiaalia kertyi noin kaksi tuntia. Nauhoitettu materiaali litteroitiin, eli kirjoitettiin auki sanasta sanaan. Aineiston analyysi tehtiin sisältöanalyysinmenetelmällä, johon kuuluvat aineiston pelkistäminen ja luokittelu (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110.). Luokittelun haastattelumateriaalin kolmeen luokkaan, joita olivat uskonto, kotoutuminen ja kulttuuri. Valitun analyysimenetelmän halusin pyrkiä mahdollisimman objektiiviseen ja systemaattiseen käsittelyyn. Aineiston pelkistäminen ja luokittelu mahdollistivat keskeisen tiedon löytymi-

seen aineistosta. Tehdyistä viidestä haastattelusta käsiteltiin vain neljä, koska eräs talenne oli teknisten ongelmien takia käyttökelvoton.

5.3 Tulokset

Haastatellut olivat kaikki kristittyjä ja edustivat eri kirkkokuntia: katolista, protestantista ja helluntaikirkkoa. He olivat asuneet Suomessa kolmesta kuukaudesta lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Lähtömaat olivat Euroopasta, Afrikasta ja Aasiasta. Uskonnon merkityksestä omassa kulttuurissa kaikki haastateltavat nostivat vahvasti esiin säännöllisen kirkossa käymisen. Myös rukoileminen nähtiin tärkeänä osana. Lisäksi uskonnon nähtiin vaikuttavan arvoissa, perinteisissä tavoissa ja juhlissa. Eräs haastateltu koki myös, että uskonto ja kulttuuri ovat toisistaan erillisiä asioita. Oman kirkkokunnan kirkon ja sen toimintaan osallistuminen nähtiin erityisen tärkeänä.

Suomalaisessa kulttuurissa ei haasteltujen mukaan ole nähtävissä uskonnon vaikutteita. Tai nämä vaikutteet koettiin melko vähäisiksi. Suomalaisten keskuudessa uskonto koettiin lähinnä iäkkäiden ihmisten asiaksi, josta nuoret eivät ole lähes lainkaan osallisia. Osa haastatelluista nosti myös esiin sen, että Suomessa on nykypäivänä paljon erilaisia uskontoja ja jokainen on vapaa kuulumaan mihin uskontokuntaan haluaa. Tämän vapauden nähtiin kuitenkin myös vähentäneen suomalaisten uskonnollisuutta.

Haastatellut kokivat, että heidän kotoutumistaan oli edesauttanut kielen oppiminen, työ tai opiskelu, ystävät ja oma aktiivisuus. Myös mahdollisuus osallistua oman kirkkokunnan toimintaan omalla asuinalueella nähtiin jopa välttämättömänä kotoutumiselle. Oma kirkko nähtiin voimakkaasti kotoutumista tukevana tekijänä. Sen nähtiin tarjoavan mahdollisuuden käyttää omaa kieltä ja paikkana tutustua saman kulttuuritaustan omaaviin ihmisiin. Eräs haastateltu koki tämän kuitenkin jossain määrin jopa kotoutumista hidastavaksi tekijäksi, koska se ei tarjonnut mahdollisuutta tutustua suomalaisiin ja käyttää suomen kieltä. Kirkko nähtiin myös paikkana aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Haastatteluista nousi esiin, että kotouttamista auttaisi riittävä tuki ja toisen uskonnon sekä kulttuurin kunnioittaminen. Lisäksi haluttiin, että viranomaiset näkisivät asiakkaisinaan ihmisen ja että asiakas voisi kokea tulleensa kohdatuksi.

Useimmilla haastatelluilla oli ainakin vähän tietoa suomalaisesta kulttuurista ja uskonnon vaikutuksesta siihen. Kuitenkin tietoa aiheesta olisi haluttu lisää. Uskonto koettiin vahvana tabuna suomalaisten keskuudessa, Suomalaisilta toivottiin valmiutta keskustella myös uskonnosta. Haastatellut kokivat vahvasti, että suomalaiset tarvitsisivat lisää tietoa eri uskonnoista ja kulttuureista. Toisaalta myös koettiin, että kantaväestö oli halukasta oppimaan varsinkin toisista kulttuureista. Haastateltujen parista nousi myös kokemus siitä, että suomalaiset suhteutuvat ennakkoluuloisesti uskonnollisiin ihmisiin. Tästä oli seurannut tuomitsemista uskonnon takia ja siten myös toisen uskonnon loukkaamista. Riittävä tieto nähtiin välineenä molemminpuolisten stereotyyppien poistamiseksi.

5.4 Tulosten arviointi

Haastattelujen tulokset tukevat pitkälti edellä esitettyjä aiempia tutkimustuloksia aiheeseen liittyen. Uskonnon merkitys arjessa nousee esiin vahvasti ja se ilmenee monilla eri tavoilla, kuitenkin tärkeimpänä jumalanpalveluksiin osallistuminen. Haastatteluiden pohjalta seurakuntayhteys onkin merkittävin kotoutumista tukeva tekijä, jonka kirkot voivat maahanmuuttaneille jäsenilleen tarjota. Kirkkojen perinteinen rooli ja tehtävä vaikutti olevan merkittävin haastatelluille.

Kukaan haastateltavista ei maininnut kirkkojen tarjoamaa ohjausta ja neuvontaa. Tämän voi olettaa johtuvan siitä, että tätä tarvitsevat olivat jo julkisten palveluiden piirissä. Kuitenkin on huomattavaa, että haastatellut eivät myöskään kokeneet tarvetta tukeen oman uskonnon ja kulttuurin toteuttamiseen, viranomaisten taholta. Ainoastaan tarvetta apua esimerkiksi oman seurakunnan löytämiseksi esiintyi. Oletettavaa on, että tämän kaltaisen ohjauksen tarve olisi ollut suurempi pienempien vähemmistö uskontojen edustajien kohdalla.

Haastattelun tulokset eivät sinänsä ole kuitenkaan suoraan yleistettävissä koskemaan kaikkia maahanmuuttaneita. Haastateltaviksi valikoitui vain kristittyjä. Toivottavaa olisi ollut, että haastatteluja olisi saatu enemmän ja haastatellut olisivat edustaneet laajemmin eri uskontoja. Kuitenkin on huomattavaa, että myös kristityt kokivat, että suomalaiset eivät tiedä riittävästi heidän uskonnostaan. Haastateltavia ei kuitenkaan tässä yhteydessä

nähty ensisijaisesti oman kristillisen kirkkonsa edustajina vaan lähtökohtaisesti uskonnollisina ihmisinä ja kiinnostuksen kohteena uskonnon merkitys elämässä. Tämä näkökulma yhdistettynä aiemmin esiteltyihin tutkimuksiin tukee osaltaan käsitystä siitä, että uskonnon merkittävyys on suuri myös muita uskontoja tunnustaville maahanmuuttaneille, ehkä jopa voimakkaammin.

Kuten edellä on mainittu, kehittämisen tarvetta koettiin olevan erityisesti suomalaisten tietämyksessä eri uskonnoista ja valmiudesta puhua myös uskontoihin liittyvistä asioista. Tältä pohjalta nähtiin tarpeelliseksi nostaa esiin juuri näitä asioita produktiossa. Myös haastatellun kokemus siitä, että suomalaisten asenne uskonnollisuutta kohtaan on negatiivinen vahvistaa tarvetta nostaa uskontoja keskustelun aiheeksi. Keskusteluille avoin ilmapiiri ja siitä seuraavat keskustelut ovat edellytys molemminpuoliselle ymmärrykselle ja suvaitsevaisuudelle.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan ollut hyvin antoisa, mutta myös haastava kokemus. Motivaatio työn tekemiseen on kuitenkin ollut koko prosessin ajan suuri, koska aihe on ollut minulle itselleni hyvin mielekäs ja mielenkiintoinen. Myös se, että aihe on herättänyt kiinnostusta niin alalla työskentelevien parissa kuin muutenkin on omalta osaltaan toiminut kannustimena prosessin loppuun viemisessä. Kuitenkin aikataulutusta ja siinä pitäytyminen osoittautuivat erääksi tämän työn haasteista. Epävarmuus yhteistyötahon toiminnan jatkumisesta myös osaltaan hidasti prosessin etenemistä hetkellisesti.

Haastattelujen tekeminen oli arvioitua haasteellisemmaksi. Kuitenkin analyysi vaiheessa saatu materiaali osoittautui hyvin antoisaksi. Osittain tästä syystä oli hyvin harmillista, että haastateltujen uskonnollinen tausta oli niinkin yksipuolinen. Mielestäni haastattelut täyttivät niille asetetut tavoitteet, huomioiden sen, että produktio on tämän opinnäytetyön suurin osuus. Haastattelujen tulokset ja kohderyhmän halukkuus osallistua nostivat esiin ajatuksen siitä, helppoa vapaaehtoisten haastateltavien löytäminen olisi ollut jos kohderyhmänä olisivat olleet suomalaiset. Kuinka moni suomalainen olisi ollut valmis kertomaan uskonnon vaikutuksesta arkeen ja kulttuuriin?

Toisaalta myös oppaan mielekkyyttä voidaan jossain määrin kyseenalaistaa. Perustiedot muista uskonnoista kuuluvat yleissivistykseen. Miksi niistä tarvitsee kirjoittaa erillinen opas, kun samoja asioita opetetaan peruskoulussa ja lukiossa? Kuitenkin haastatellut kertovat osaltaan siitä, että edes kristillisiä kirkkokuntia ei tunneta riittävän hyvin. Prosessi on myös herättänyt kysymyksiä, jotka voisivat olla uusien tutkimusten aiheita. Olisi osaltaan mielenkiintoista käsitellä pelkästään erilaisia kristillisiä yhteisöjä ja kristittyjä maahanmuuttaneita. Tässä opinnäytetyössä on painotettu uskonnon kulttuurista ulottuvuutta, tämä on rajannut ulos hengellisen ulottuvuuden. Hengellisyys on merkittävä osa uskontoa ja siten mahdollinen jatkotutkimuksen kohde.

Koko työssä on ollut kyse siitä, miten tärkeä osa uskonto voi olla maahanmuuttaneen elämää. Uskonto on niin keskeisessä roolissa, että sen erottaminen omaksi erilliseksi osaksi arkea on liki mahdoton. Toivon, että olen saanut aikaan materiaalin, joka välittää tämän kokemuksen eteenpäin. Suomalaisessa yhteiskunnassa uskonto on hyvin henkilö-

kohtainen ja usein vaiettu asia. Kaikkialla näin ei kuitenkaan ole. Uskonnoista puhuminen auttaa meitä ymmärtämään toisiamme ja mahdollisesti myös löytämään yhtäläisyyksiä yllättävilläkin tavoilla.

Itselleni tämä opinnäytetyö on antanut paljon lisää tietoa eri uskonnoista ja uskonnon merkityksestä arkipäivän elämässä. Se on myös lisännyt valmiutta keskustella uskontoihin liittyvistä aiheista. Uskon, että tämän opinnäytteen ansiosta olisin valmis tekemään yhteistyötä erilaisten uskonnollisten yhteisöjen kanssa ja siten tukemaan maahanmuuttaneen kotoutumista. Toivon, että näin käy myös tämän työn lukijalle. Kuitenkin haluan tässä nostaa myös esiin erään haastatteluissa esiin tulleen seikan, ihminen tulisi kohdata ihmisenä eikä ainoastaan uskonnon tai kulttuurin edustajana. Toivottavasti olen onnistunut tuomaan myös tämän näkökulman esiin riittävästi.

LÄHTEET

- Ahonen, Risto. 2005. Ihmisoikeudet missiologisessa keskustelussa. Teoksessa Pöntsinen, Mari & Helminen, Mikko. (toim.) Oikeus uskoon, toivon ja rakkauteen – Ihmisoikeudet ja kirkon missio. Helsinki Suomen lähetysseura. 14-26
- Anttila, Marjo & Huhtanen, Satu 2009. Burkhasta farkkuihin – Katsaus musliminaisen arkeen. Diakonia Ammattikorkeakoulu. Pori. Opinnäytetyö.
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005. Kala kuivalla maalla – Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työministeriö
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Teoksessa. Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Jyväskylä. PS-kustannus. 24-42.
- Frisk, Outi & Tulkki, Heikki 2005. Kulttuuriavain. Helsinki Otava.
- Geels, Antoon & Wikström, Owe. 2009. Uskonnollinen ihminen – Johdatus uskonto-psykologiaan. Helsinki. Kirjapaja.
- Hakulinen, Rauno 2008. Kansankirkon varjossa – Uskonnollisen tasa-arvon toteutuminen Suomessa, vähemmistöjen näkökulma. Helsingin yliopisto. Uskontotieteen laitos. Pro gradu – tutkielma
- Hautaniemi, Petri 2001. Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. toim. Forsander, Annika, Ekholm, Elina, Hautaniemi, Petri, Ali, Abdullahi, Alitolppa-Niitamo, Anne, Kyntäjä, Eve & Quoc Cuong, Nguyen. Helsinki Yliopistopaino. 11-30.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Juntunen, Elina; Laiho, Marjukka & Pessi, Anne Birgitta 2010. Uskonnolliset yhteisöt ja maahanmuuttajien hyvinvointi – Arvojen ja akkulturaation näkökulma. Teologinen Aikakausikirja 115. (1), 3-22.
- Laitila, Teuvo. 2006. Ihmisen jumalat – Johdatus uskontotieteeseen. Joensuu. Joensuun yliopisto.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010. 30.12.2010/1386. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajan-tasainen lainsäädäntö. Viitattu 8.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

- Lundberg, Anders P. Catholic as Identity among Young Imigrants to Sweden: Possibilities and Constraints. *Diaconia – Journal for the Study of Christian Social Practice*. 1 (2), 156-170
- Passarelli, Alessia 2010. Insights into migrant's experineces in active participation in churches in Europe. Bryssel. Churches' Commission for Migrants in Europe
- Pyysiäinen, Ilkka. 2006. Jumalten keinu – Kiertoajelu uskontotieteessä. Helsinki. Gaudemus.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki. Tammi.
- Säävälä, Minna 2011. Perheet muuttoliikkeessä – Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Helsinki. Väestöliitto.
- Tilastokeskus 2011.
- a. Liitekuvio 2. Väestö syntymämaan, kansalaisuuden ja äidinkielen mukaan 31.12.2010. Viitattu. 24.2.2012.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_kuv_002_fi.html
  - b. Katsaus Suomen väestöön 2010. Viitattu. 24.2.2012.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus.

Liite 1. Teemahaastattelu runko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Perustiedot

- 1.1 Ikä
- 1.2 Kuinka kauan asunut Suomessa?
- 1.3 Mistä maasta muuttanut Suomeen?
- 1.4 Mitä uskontoa tunnustaa?

2. Uskonnon rooli omassa kulttuurissa

- 2.1 Miten uskonto näkyy arkipäivässä?
- 2.2 Mikä on uskonnon merkitys omassa kulttuurissa?
- 2.3 Onko mahdollista toteuttaa omaa kulttuuriaan/uskontoaan?

3. Miten uskonto näkyy Suomalaisessa kulttuurissa, vai näkyykö?

- 3.1 Vaikuttaako oman kulttuuriharjoittamiseen?
- 3.2 Koetaanko loukkaavan, juhlapyhät yms.?
- 3.3 Tarvitsisiko enemmän tietoa esim. uskonnollisista juhlapyhistä ja tavoista?

4. Miten uskonto voisi näkyä kotouttamisessa?

- 4.1 Mitkä tekijät auttaneet kotoutumaan Suomeen?
- 4.2 Ovat uskonnolliset yhteisöt olleet mukana?
- 4.3 Voitaasiinko jotenkin tukea oman kulttuurin toteuttamista?
- 4.4 Voitaasiinko erilaiset kulttuurit/uskonnot huomioida paremmin?
- 4.5 Onko viranomaisilla ja muilla tahoilla tarpeeksi tietoa?

Liite 2. Kysely uskonnollisille yhteisöille

Uskonnolliset yhteisöt ja maahanmuuttajat /
Religious communities and immigrants

1.

Missä määrin/tavoin maahanmuuttajat näkyvät yhteisössänne? Ovatko he aktiivisia osallistujia?

How much and what way immigrants are seen in your community? Are they active participants?

2.

Näkisittekö osallisuuden uskolliseen yhteisöön kotoutumista tukevana asiana?

Would you see that active participating in religious community would be something that support integration?

3.

Huomioidaanko yleisesti maahanmuuttajien erilaiset uskonnot riittävästi?

Do you think that in average, immigrants different religions have been notified enough?

4.

Tietävätkö maahanmuuttajien kanssa työskentelevät käsityksenne mukaan riittävästi erilaisista uskonnollisista suuntauksista?

Do you feel that people, who work with immigrants, know enough about different religions?

5.

Mitä asioita haluaisitte, edustamanne uskonnon/ uskonnollisen suuntauksen näkökulmasta, nostaa esiin maahanmuuttajatyötä tekeville suunnattuun julkaisuun?

What kind of things of your own religion/ religious community, you would like to say or rise up in guide book that has been made for people doing integration work?

Liite 3.

TUKENA
KIRKKO, MOSKEIJA TAI
TEMPPELI
OPAS USKONNOISTA JA KOTOU-
TUMISESTA

SISÄLLYS

JOHDANTO	3
I USKONNOT JA KOTOUTUMINEN	
1 USKONNON JA KULTTUURIN VUOROVAIKUTUS	5
1.1 Mitä uskonnolla tarkoitetaan?.....	5
1.2 Uskonto ja kulttuuri	7
1.3 Uskonto suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa	8
2 USKONNOT JA MAAHANMUUTTANEIDEN KOTOUTUMINEN.....	10
2.1 Uskonnonvapaus.....	10
2.2 Uskonto kotoutumisessa	11
2.3 Uskonnolliset yhteisöt maahanmuuttaneiden tukena	13
II MAAHANMUUTTANEIDEN USKONTOJA	
1 MAAHANMUUTTANEIDEN USKONNOLLISET TAUSTAT.....	16
2 ISLAM	17
2.1 Taustaa.....	17
2.2 Arvota ja maailmankuva.....	18
2.3 Arki	18
2.4 Juhlat.....	20
2.5 Islam Suomessa	20
3 KRISTINUSKO	22
3.1 Kristittyjen yhteys.....	22
3.2 Katollinen kirkko	23
3.2.1 Arvot, arki ja juhla	23
3.2.2 Katolinen kirkko maailmalla ja Suomessa	24
3.3 Ortodoksinen kirkko	25
3.3.1 Arvot, arki ja juhla	25
3.3.3 Ortodoksiset kirkot maailmalla ja Suomessa	26
3.4 Karismaattinen kristillisuus	27
3.4.1 Helluntailaisuus	27
3.4.2 Maahanmuuttajien karismaattiset liikkeet.....	27
4 HINDULAIKUUS	29
4.1. Taustaa.....	29
4.2 Arvot ja maailmankuva.....	29
4.3 Arki	30
4.4. Juhla.....	31
4.5 Hindulaisuus Suomessa	32
5 BUDDHALAIKUUS.....	33
5.1 Taustaa.....	33
5.2 Arvot ja maailmankuva.....	33
5.3 Arki ja juhla	34
5.4 Buddhalaisuus Suomessa.....	34
LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Uskonnot ovat osa kulttuuria ja kulttuurit osa kotoutumista. Tämä on lähtökohtana tälle oppaalle, joka pyrkii käsittelemään uskontoja kulttuurista ulottuvuutta ja erityisesti kotoutumisen näkökulmasta. Materiaali on suunnattu maahanmuuttajien parissa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille, mutta myös muille aiheesta kiinnostuneille. Materiaali voisikin olla hyödyllistä luettavaa myös monikulttuurista vapaaehtoistyötä tekeville. Kokonaistavoitteena on valaista uskonnon ja kulttuurin välistä suhdetta, kartuttaa tietoa eri uskonnoista ja kannustaa avoimeen keskusteluun uskontoihin liittyen.

Opas koostuu kahdesta kokonaisuudesta, joista ensimmäinen pyrkii käsittelemään uskontoa yleisellä tasolla. Tämä jakautuu lukuihin, jotka avaavat uskonnon ja kulttuurin välistä suhdetta, sekä lukuihin, jotka paneutuvat erityisesti kotoutumisen näkökulman esille nostamiseen. Jokaisen luvun alussa on kysymyksiä, jotka liittyvät tekstin sisältöön. Osaan kysymyksistä vastataan sitä seuraavassa tekstissä, mutta ei kaikkiin. Kysymysten tarkoitus on herättää lukijan pohtimaan esiin nostettuja asioita erityisesti omasta näkökulmastaan. Joihinkin kysymyksiin voikin olla helpompi vastata vasta luvun lukemisen jälkeen. Kysymykset voi myös käyttää vaikka keskusteluryhmässä keskustelun avaajina.

Oppaan jälkimmäinen osuus koostuu Suomen tulleiden maahanmuuttaneiden yleisimpien uskontojen esittelystä. Suurin osa maahan saapuvista on kristittyjä tai muslimeja, mistä johtuen näitä uskontoja käsitellään seikkaperäisemmin. Tässä on nähty myös tarpeen nostaa esiin myös maassamme toimivat suurimmat vähemmistökirkot. Vaikka kristinuskossa onkin kyse yhdestä uskonnosta voi kirkkojen välillä olla suuria eroavaisuuksia joista on hyvä olla tietoinen. Kaikkiaan lähestymistapa uskontoihin on pyrkinyt olemaan lähinnä kulttuurillinen.